AFRICAN NATIONAL CONGRESS AND THE PARSI CONNECTION

(COURTESY-EDUL J. KANGA)

Dr. Frene Noshir Ginwala (born 25 April 1932) [1] is a South African journalist and politician who was the first **Speaker of the National Assembly of South Africa** from 1994 to 2004. [2] She is an Indian-South African from the Parsi-Indian community of western India. Dr Frene Ginwala studied for a DPhil at Linacre College, Oxford.

Dr Frene Ginwala was appointed as the first chancellor of the University of KwaZulu-Natal in April 2005 and is currently serving a four year term. She is one of only four female University Chancellors in South Africa. [3] She has written a number of books dealing with various aspects of the struggle against injustice and has been honoured by scores of international and local institutions and governments.

Frene Noshir Ginwala has a very chequered life. Using her anonymity, she played a tremendous role in establishing underground escape routes for ANC leaders and cadres in the period following the Sharpeville massacre and the declaration of the State of Emergency (SOE) in 1960. These included Deputy-President of the ANC Oliver Tambo and Dr Yusuf Dadoo, two very senior leaders of the liberation movement. She also organised safe houses for those who had to remain in the country. Frene also chauffeured NIC (Natal Indian Congress) leaders Dr Monty Naicker and J. N. Singh, who were operating from the underground after managing to dodge the police swoop.

Their instructions were to travel around the province and raise money from secret donors in order to support the families left destitute through the arrest of their breadwinners under the SOE which hung over the country for five months. Eventually she had to leave South Africa in the latter part of 1960 and together with Tambo, and Dadoo, they established an exile ANC office in Dar es Salaam, Tanganyika, which was still under British Colonial Administration until 9 December 1961. The over-throw of the regime in Zanzibar in 1963 paved the way for the formation of the United Republic of Tanzania in 1964. The young activist Frene Ginwala became a "Mädchen für alles".

Apart from the ANC, she threw herself in a very broad field of activities. She gave lectures to trainees diplomats at Oxford University, she studied, she wrote for a number of the established media in the UK and elsewhere including the BBC. Frene Ginwala was very instrumental in establishing a communications system in the newly born Republic of Tanzania and Zanzibar. At the request of President Julius Nyerere, she became the managing editor of the English-speaking daily newspaper Standard, and Sunday News.

During the entire period of her exile (she returned to South Africa in 1991) she traversed the world preaching the horrors of apartheid and the fight against it. Despite the work load, Dr Ginwala found time to study and has a number of academic titles from a host of universities in Africa and abroad. She is a barrister at law; historian; a political scientist, and holds a doctorate in philosophy from Oxford University. In the first democratic national elections of 1994 in South Africa, Dr Frene Ginwala was elected to Parliament. She was nominated by the ANC caucus and elected by parliament as the first black, and woman, to the position of Speaker of the House. A position she held from 1994 until 2004.

Although "retired", the activities of this lady who is celebrating her 80th birthday, is mind-boggling. She is serving in a number of International Organisations including **UN subsidiaries**, Trustee of **Nelson Mandela Foundation**, Chancellor of the **University of KwaZulu Natal** & others.

President Thabo Mbeki appointed Ginwala on 30 September 2007 to conduct the enquiry into National Director of Public Prosecutions VusiHYPERLINK "http://en.wikipedia.org/wiki/Vusi_Pikoli" HYPERLINK "http://en.wikipedia.org/wiki/Vusi_Pikoli"Pikoli's fitness to hold office. [4] She decided generally in favour of Pikoli, but criticised poor communication between departments. She also criticised the Director General of the Department of Justice and Constitutional Development, Advocate MenziHYPERLINK "http://en.wikipedia.org/wiki/Menzi_Simelane" HYPERLINK "http://en.wikipedia.org/wiki/Menzi_Simelane"Simelane, whose testimony was contradictory, and without basis in fact or Law. [5] She also had harsh words for Jacob HYPERLINK "http://en.wikipedia.org/wiki/Jacob_Zuma"Zuma on his subsequent appointment of Simelane to National Director of Public Prosecutions.[6]

FOURTH GENERATION IN THE SAME CLUB

Young Jamshyd Vazifdar was not even 27 when he was formally inducted as a member of the Rotary Club of Bombay, one of the ten leading Rotary Clubs in the world, on July 6. He created history by becoming the fourth generation Rotarian from the eminent Vazifdar family of Mumbai. To top it was the fact that all four successive generations of the Vazifdar family have served the same Rotary Club of Bombay one after another. The Vazifdars follow the oldest living monotheistic religion (Zoroastrianism, whose adherents are called Parsis); they number around 65,000 globally but can boast of some of the wealthiest, most influential and philanthropic families of India. Among the internationally famous Parsis are Dr. Homi Bhabha, the first Chairman of the Indian Atomic Energy Commission and a true renaissance man, the legendary conductor, Mr. Zubin Mehta, and Mr. Ratan Tata, Emeritus Chairman of the Tata Group. The lastnamed has long been an Honorary member of the Rotary Club of Bombay and is a leading contributor to Harvard Business School.

To return to the Vazifdars, the first to be admitted to the Rotary Club of Bombay was Dr. Nowroji Vazifdar who became a member in 1950 and represented the "Medicine: Forensics" Classification till he passed away in the early 1960s.

He held the rank of Captain in the army (medical service) and the more forceful title of "Khan Bahadur" bestowed upon him by the Britishers who ruled India till August, 1947.

Dr. Nowroji was much in demand as a government pleader/prosecutor in some very complicated medico-legal cases. He authored several books, one of which was titled *The Physiology of the Central Nervous System.*

His only son, Dr Jamshed Vazifdar, was one of the pioneers of blood transfusion in India, having received extensive training in the USA. He served as General Secretary of the Indian Red Cross Society, Maharashtra State (capital city: Mumbai), for several decades; the government of India conferred on him one of the highest civilian honours of the country, the Padma Shri (for medicine).

Jimmy, as he was popularly known, joined the Club in August, 1968, and served as Honorary Secretary for seven years before being elevated to President in 1980/81. He remained active till his death in 2000. He filled the Classification "Red Cross".

Nowroze, representing the third generation of Vazifdars, was admitted to the Rotary Club of Bombay in January, 1994, and held various positions as Chairman, Honorary Secretary and Director before becoming President in 2012/13.

IPP Nowroze has a Masters in Management Studies and is a member of the prestigious Institute of Chartered Accountants of India (ICAI) and the illustrious Institute of Company Secretaries of India (ICSI). He has served as President of the ICSI and has been a member of the Government of India's Advisory Committee on Company Law and of the Accounting Standards Board of ICAI.

Filling the Classification "Consultant: Board Practices & Corporate Laws", he sits on the Boards of some companies and has been member/chairman of several committees of industry associations and professional bodies.

His son Jamshyd, the fourth-generation Vazifdar, is the youngest person to be inducted as a member of the Rotary Club of Bombay. He fills the Classification "Information Technology: Software Engineering".

An engineering graduate, he is associated with Accenture Services, an international consulting, technology and software firm. A senior software engineer, he works across all the phases of the software development life cycle and works on a project for a US based client.

Jamshyd's fondness for soccer (football to the rest of the world) has taken him to the World Cup in South Africa and to witness several UEFA matches in Europe. The tradition of service to the community continues with the fourth generation Vazifdar. **–By Anmol Purohit**

FERTILE EFFORTS

MUMBAI — Each day, gray-haired men and women shuffle into the offices of Bombay Parsi Council, the governing council for the Parsi-Zoroastrians of India. Each day, they huddle behind rickety desks, stacked with dusty ledgers and pictures of their prophet, and pray for Parsi children to boost their rapidly dwindling numbers.

These prayers are not merely idle wishes. Parsis in India, whose identity stems from an Aryan ethnic group descended from Persia and a religious belief in Zoroastrianism, fear the extinction of their community if their population doesn't significantly increase.

As India's population more than tripled in 60 years, from 318 million in 1941 to a billion in 2001, the number of Parsis, also known as Zoroastrians, fell 39 percent in the same period, from 114,000 to 69,000 in the 2001 census, the most recent one that categorized the population by religion.

"At religious festivals and events, we see smaller and smaller numbers of young faces," said Keki Daruwalla, member of the National Minorities Commission. "Over a third of our community is over 65. For each birth, three people die. Some say it is already too late."

In 2003, the Parsi council started a free fertility clinic in Mumbai for Parsi couples, offering treatment that includes up to three rounds of in vitro fertilization, or I.V.F., which can cost up to 200,000 rupees, or $3,200, a round. So far, the Parsi council has spent 8.8 million rupees, or $142,000, since the program began, which has resulted in the births of 222 babies from I.V.F. treatments alone.

In less than two weeks, the Indian government is set to begin a similar program to save this minority community from vanishing. Thanks to the efforts of Mr. Daruwalla and the National Minorities Commission, the government has agreed to spend 100 million rupees for the Jiyo-Parsi (Live Parsi) Scheme, through which Parsi couples can receive free fertility consultations and treatment at designated centers around the country.

The program will begin on Dec. 29, coinciding with the World Zoroastrian Congress in Mumbai, where Parsi community leaders will publicize the program.

Administration of the program will be overseen by Parzor, a program in New Delhi that was initiated by Unesco in 1999 to preserve the Parsi-Zoroastrian heritage in India. Parzor is charged with empaneling the final team of doctors and hospitals where the government program's services will be rendered.

At first, the dwindling Parsi demographics were not Parzor's concern, as its mandate was to preserve community libraries, art and culture. But while traveling to historically Parsi-dominated areas, in south Gujarat and Maharashtra – the two states are home to 94 percent of India's Parsis – staff members came across empty homes, empty villages, dilapidated sanatoriums, derelict gardens and deserted meeting spaces.

"Parsis would walk up to us and say, 'All this art and culture is all very well, but what use will it be when our buildings are empty?' That's when we realized we had to address this problem as well," said Shernaz Cama, member of the executive council at Parzor.

As it began studying the Parsi population with experts, Parzor discovered Parsis tended to delay marriage, as young girls routinely waited to get an education and get their careers on track before marrying.

"There is no stigma attached to unmarried people among Parsis," said Dr. Pervin Dadachandji, a Parsi psychiatrist who counsels Parsi couples who are having fertility problems. "Marriage is not the final goal, and in a twisted way, it has worked against us."

Dr. Dadachandji said the high cost of living in a place like Mumbai also discouraged couples from marrying. "In Mumbai's tough real estate market, where these young people mostly live, they want a home before they marry and have children," she said.

As a result, by the time Parsi couples contemplate children, their advanced ages are often associated with a host of fertility problems, including low sperm count, fibroids and polyps, said Dr. Anahita Pandole, the chosen doctor of the Mumbai council, who has delivered all 222 of the I.V.F. babies and counseled a few hundred others who are trying to have children.

Parzor is still determining the logistics of the Jiyo-Parsi program, but Dr. Pandole, who will also be working with the government, said that when a Parsi couple comes in for a consultation, they will first be put through a battery of baseline tests, with all bills sent directly to the government.

"We ask couples to come earlier rather than later," she said. "The faster we zero-in on the problem, the faster we solve it. Most couples do not need I.V.F. They only need counseling and reassurance to keep trying."

Though many Parsis welcome the new government efforts to grow the Parsi population, others see it as deepening a fissure within the community over what it means to be a true Parsi.

Currently, both the council and government programs are open only to couples in which the husband is Parsi, as the offspring of Parsi women are not legally recognized as Parsi if the women marry outside the community. Liberal Parsis and women's rights groups have been lobbying for a change in the legal definition that would allow all mixed-marriage children into the Parsi fold, thereby increasing the community's chances of survival.

For some hardliners, even the government's definition is too lax, since it includes Parsis with non-Aryan parentage, but they are hoping that if the Jiyo-Parsi Scheme is successful, then it would lessen the need to turn to more drastic solutions that the liberal Parsis are advocating.

Mr. Daruwalla dismissed the controversy over what constitutes a Parsi identity, saying that expanding the category would solve nothing. The main issue, he said, is that the community is aging fast and too few Parsis are being born.

As a result, the council in Mumbai spares no expense to get what it considers true Parsi couples to procreate. "We ask no questions," said Dinshaw Rusi Mehta, chairman of the council. "We just pay the bill."

Farhad Barucha, 27, and his wife, Kainaz, 25, a young couple working at large corporations, say they are indebted to the council for giving them a home in an apartment building full of other Parsis so that they could start a family, within months after their marriage in January.

"My parents live in a tiny one-bed apartment in South Mumbai. There was no space for my wife and me," said Mr. Barucha. Now that they have a home, they are looking forward to expanding their family.

But this is not all that the council offers to Parsi couples, said Mr. Mehta. "We've incentivized having children. The council gives a monthly stipend for every additional child – 3,000 rupees for the second and 5,000 rupees for the third. We provide this aid until the child turns 18. We also give tuition and medical help on an as-needed basis through the growing years," he said.

"This is really a village raising its children, to make sure that we continue to exist," he said.

Priyanka Pathak-Narain is a freelance journalist and writer in Mumbai.

Sir J J Agiary, Pune, celebrates its 170th Anniversary

The Sir Jamsetjee Jejeebhoy Agiary, Pune, celebrated its 170th Anniversary on Friday, 29th November 2013. To mark this occasion, a jashan ceremony was performed in the open Courtyard in the Agiary's Compound by the Panthaky, Ervad Kaipashin Raimalwalla who was accompanied by 10 other Mobeds from various Agiaries in Pune.

Sir Jamsetjee and Lady Jejeebhoy welcomed the Chief Guests Mr Darius Forbes and his wife Mahrukh. Members of the Zoroastrian community also attended the function in large numbers. Mr Forbes also inaugurated the newly refurbished Airconditioned Multi-purpose Hall where refreshments were served to those present.

Sir J J Agiary, which is centrally located in the heart of Pune, has served the Zoroastrian community by bringing solace and peace to the members of the Parsee community. Over the years, the Agiary has acquired a certain degree of reverence to become the most preferred place of worship for local Zoroastrians. The addition of the newly inaugurated Multi-purpose Hall was well appreciated and was considered ideal for small functions of upto 100 guests. It is also seen as a value addition to the Agiary's Baug which is a popular location for hosting Navjote and Wedding ceremonies.

As a part of its on-going endeavour to improve and beautify the surroundings, Sir J J Poona Fire Temple Fund is currently in the process of constructing a modern residential facility within the Agiary's compound - known as 'Maneck Baug' - with 6 self-contained air-conditioned rooms. This is an additional benefit being offered by the Agiary to its Patrons residing outside Pune.

હાસ્યનો દરબાર

(બીજા પાનાનું ચાલુ)

બીજલ બનેલો બહારવટિયો ચંદુ તેના સંવાદો ભૂલી ગયો અને મૂંઝાઈને ઊભો રહ્યો. નટુએ બંદૂક બીજલ સામે તાકી અને કહ્યું, ''નરાધમ, તારા કાળા કૃત્યનું પરિણામ ભોગવી લે.'' નટુએ આટલું બોલીને બંદૂકનો ઘોડો દબાવ્યો. પણ એ જ વખતે હરિલાલે ચાકી ફોડીને અવાજ ન કર્યો એટલે બંદૂક ફૂટી નહિ અને નટુ અને બીજલ સામસામા ઊભા રહ્યા.

વળી નટુ સંવાદ બોલ્યોઃ ''અરે પાપી! હજી તું જીવે છે? જોઈ લે તારી જિંદગીનો અંજામ.'' ફરી તેણે બંદૂક તાકી પણ પોટાશ હવાઈ ગયો હોવાથી ચાકી ફૂટી નહિ. હું બાજુમાં ઊભો હતો. મેં નટુને કીધું, ''બંદૂક નહિ ફૂટે, તું કુંદો મારીને બહારવટિયાને પાડી દે.'' નટુએ બંદૂકનો કુંદો માર્યો. બીજલ પડી ગયો. તરત પરદો પડ્યો, અને અમે નિરાંતનો શ્વાસ લીધો. નાટક પૂરું થયા પછી અમે બેઠાં બેઠાં ગપ્પાં મારતાં હતા, એમાં ફિલ્મની વાત નીકળી અને ખેમરાજે કહ્યુંઃ 'સિકંદર' ફિલ્મમાં સોહરાબ મોદીએ જે પોરસનું પાત્ર ભજવ્યું છે! કમાલ કરી નાખી છે, અને એમાંય જ્યારે પૃથ્વીરાજ-કપૂર સિકંદરના પાત્રમાં દૂત બનીને પોરસના દરબારમાં આવે છે અને જે સામસામા સંવાદો બોલે છે! સિકંદર કહે છે, 'અત્યારે આપ જે કાંઈ કહો છો તે અમારા શહેનશાહ સામે હોય તો ન બોલી શકો.'' પોરસ દૂતના વેશમાં આવેલા સિકંદરની હીરાજડિત તલવાર પરથી સિકંદરને ઓળખી જાય છે અને કહે છે, 'હું જે કાંઈ કહું છું તે તમારા શહેનશાહ સામે જ કહું છું.'

ખેમરાજે વાતની જમાવટ કરી ત્યાં જયંતિએ રંગમાં ભંગ પાડ્યો. જયંતિ કહે, ''સોહરાબ મોદી સિકંદર બને છે અને પૃથ્વીરાજ કપૂર પોરસ.'' ચર્ચા શરૂ થઈ. કોઈએ કહ્યું, ''જયંતિ પણ જાણકાર તો છે જ.'' અમે બધાં મૂંઝાણાં.. હવે આનો નિર્ણય કોણ આપે? દામજીભાઈને પૂછ્યું તો એમણે કહ્યું, ''જેસલ-તોરલમાં જેસલ જાડેજો છન્નાલાલ થાય છે અને સતી તોરલ રાણી પ્રેમલતા બને છે. એ હું છાતી ઠોકીને કહું છું.''

ખેમરાજ ખિજાઈ ગયો અને બોલ્યો, ''ભલા માણસ, સિકંદરની વાત ચાલે છે એમાં જેસલ-તોરલ વચ્ચે ક્યાં લઈ આવ્યો?'' બહાદુર અલી થોભાણી ફિલ્મનો જાણકાર ગણાય. એણે સૌને પ્રથમ તો ચાપાણી પાયાં. પછી નિરાંતે બંને પક્ષની વાત સાંભળી અને છેવટે ગંભીર થઈને ફેંસલો સંભળાવ્યો. ''એ હોય તો રાજકુમાર હોય, નહિતર નરગીસ સો ટકા.'' જયંતિ કપ મૂકીને બાઝવા દોડ્યો પણ વચ્ચેથી પકડી લીધો. છેવટે સુરેન્દ્રનગરમાં ''સિકંદર'' ફિલ્મ ચાલતી હતી તે સૌએ જોવા જવું અને જે હારે તેણે બધાંના ગાડીભાડા અને ફિલ્મના પૈસા ચૂકવવા - આમ નક્કી થયું ત્યારે જયંતિ મોળો પડ્યો અને બોલ્યો કે ''તો પછી પંચ નક્કી કરે તે.'' અમારું પંચ બેઠું અને ખેમરાજની વાત સાચી છે એવું નક્કી થયું. ■

લાતની લાત ને વાતની વાત

(બીજા પાનાનું ચાલુ)

કંપની આવે એની રાહ જોતાં બાંકડા ગરમ કરે છે. દોસ્ત કે બહેનપણી આવે પછી કેમ મોડું થયું એની ચર્ચામાં ચાલવાનો નિર્ધારિત સમય ટૂંકો થાય છે એની લેશમાત્ર ચિંતા પણ અહીં કોણ કરે છે?

કંપનીમાં ચાલનાર ઘણીવાર પતિ ને પત્ની પણ હોઈ શકે છે. જોકે બેઉ જણા ચાલવામાં રસ ધરાવતા હોય એ ઘટના વિરલ ગણી શકાય. એટલે જ બગીચામાં કોઈ કપલને ચાલતું જુઓ તો એ પતિ-પત્ની હશે એવું માની લેવાની ભૂલ કરવી નહી. મહદઅંશે સ્ત્રીઓને એવો આભાસ હોય છે કે એમને કદી ચાલવાની જરૂર નથી. આમ છતાં જો બેઉ ચાલતા જોવા મળે તો બેઉ એક ઝડપે ચાલે એવું જરૂરી નથી. અહીં ફરીથી સ્ત્રીઓને એવો આભાસ થાય છે કે ડોક્ટરોએ ખાલી પુરુષોને જ ઝડપી ચાલવાનું કહ્યું છે અને સ્ત્રીઓએ તો ડોલતા ડોલતા કે ટહેલતા ટહેલતા જ ચાલવું જોઈએ એવી સ્પષ્ટ સૂચના આપી હશે.

ચાલવું કે ન ચાલવું, કોની સાથે ચાલવું અને કેવી રીતે ચાલવું એ દરેકનો અંગત પ્રશ્ન છે. પણ ચાલવાથી થતાં ફાયદા દરેક ધર્મ, ચિકિત્સા પદ્ધતિ અને ઇવન હિન્દી ફિલ્મી ગીતોમાં પણ ગવાયા છે. તો હે નર શ્રેષ્ઠ અને નારી શ્રેષ્ઠ, ચલે ચલો... કાલ સવારથી જ. હા, ખબર છે કમુરતાં શરૂ થઈ ગયા છે. તોયે ચાલો. ■

સુખનો પાસવર્ડ

(ત્રીજા પાનાનું ચાલુ)

રહેશે. બ્રોન્કાને એક તરફ અભ્યાસની તક મળી એનો ઉમળકો હતો અને બીજી બાજુ નાની બહેનની મદદ અને ત્યાગને કારણે એના મન પર બોજ હતો. ભારે હૃદયથી પેરિસ જવા રવાના થઈ એ અગાઉ માન્યાને વળગીને ચોધાર આંસુએ રડી. તેણે કહ્યું કે, હું ભણીગણીને ડૉક્ટર બની જઈશ અને મારી આવક શરૂ થશે એટલે હું તને ઉચ્ચ અભ્યાસ કરાવીશ.

બ્રોન્કા પેરિસ ભણવા ગઈ એ પછી માન્યાને વાર્ષિક ચારસો રૂબલ જેવી ઊંચી રકમથી એક વિદ્યાર્થીને ટ્યુશન આપવાની નોકરી મળી ગઈ. એ નોકરીની શરત પ્રમાણે તેણે એક શ્રીમંત વેપારીના ઘરે રહેવા જવાનું હતું અને તેના સંતાનને ટ્યુશન આપવાનું હતું, પણ એ શ્રીમંત વેપારી લખ્ખણે પૂરો હતો એટલે માન્યાએ એ નોકરી છોડી દેવી પડી. માન્યાએ શ્રીમંત વેપારીના સંતાનને ટ્યુશન આપવાની નોકરી છોડી દીધા પછી પોતાના ઘરમાં જ ટ્યુશન ક્લાસ શરૂ કરવાનો નિર્ણય લીધો. માન્યાને અનેક ગોલ્ડ મેડલ મળ્યા હતા એટલે તેની તેજસ્વી વિદ્યાર્થિની તરીકે ખ્યાતિ ફેલાઈ હતી એનો ફાયદો તેને મળ્યો અને તેના ટ્યુશન ક્લાસમાં ઘણા બધા વિદ્યાર્થીઓ આવવા માંડ્યા અને માન્યાની આવક ખાસ્સી એવી થઈ ગઈ. બીજી બાજુ તેના પિતાને પણ ઊંચા પગારની નોકરી મળી ગઈ. બધું થાળે પડવા લાગ્યું એટલે માન્યાએ પેરિસમાં ઉચ્ચ અભ્યાસનો વિચાર પડતો મૂકી દીધો.

જોકે એ સમયમાં જ કંઈક એવું બન્યું કે માન્યાએ ટ્યુશન ક્લાસ સંકેલી લેવાનો નિશ્ચય કર્યો.

માન્યા વ્લાદિસ્લાવ સ્કલોડોવસ્કીની જીવનસફર કલ્પનાતીત સાબિત થવાની હતી અને આખું જગત તેને ઓળખતું થઈ જવાનું હતું એવી કલ્પના ખુદ તેને પોતાને પણ એ વખતે નહોતી. (ક્રમશઃ)

ન્યૂઝ વ્યૂઝ રિવ્યૂઝ

(સાતમા પાનાનું ચાલુ)

લઈને આવ્યા છે. કોઈ સંજય ભણસાલી જ્યારે 'ખામોશી' બતાવે ત્યારે તો આપણે એવું કહેતા નથી કે, 'ભવિષ્યમાં આ માણસ 'સાંવરિયા' જેવી સમજાય નહીં તેવું ફિલ્મ બનાવશે, 'ગુઝારિશ' જેવો ત્રાસ ગુજારશે... તેથી 'ખામોશી' કે 'હમ દિલ દે ચુકે સનમ' પણ જોવા ન જવું! સુભાષ ઘાઈ એક દિવસ ઘસાઈ જવાના હતા, શું આપણે જે સમયે 'તાલ' રિલીઝ થયું ત્યારે જોયું નહીં? લતાનું ગળું સાવ ગયું છે, પણ 'મહલ' વખતે કોઈએ કહ્યું નહી કે 'આયેગા આનેવાલા' સાંભળવાથી શું વળવાનું, ભવિષ્યમાં તો આ બાઈ 'ચાંદની' જેવાં ફાલતુ ગીતો ગાવાની છે! 'મટરુ કી બીજલી કા મન્ડોરા' જેવી નબળી ફિલ્મની રાહ જોતાં-જોતાં આપણે વિશાલની 'ઓમકારા' કે 'મકબૂલ'ને પણ ભાંડવી જોઈતી હતી શું? આટલી વાત સમજાતી હોય તેમને અરવિંદનું મૂલ્ય આપોઆપ સમજાઈ જશે. બાકી આપણે ત્યાં મોટા ભાગના વિવેચકો હંમેશાં ન સમજવા અને ન સ્વીકારવા સજ્જ બેઠા હોય છે. આ માણસે ઘણા લોકોને ઢંઢોળ્યા છે. હા! એવા લોકોને જેની જાગવા માટે માનસિક તૈયારી હતી. અરવિંદે રાજનીતિની ગેરમાન્યતાઓનો કચ્ચરઘાણ વાળીને દેશને સંદેશો આપ્યો છેઃ તમારામાં પ્રતિબદ્ધતાનાં દર્શન થાય તો લોકો તમારી સાથે જોડાઈ શકે છે. અનેક પ્રચલિત માન્યતાઓને તેમણે ખોટી ઠેરવી છે. 'આમ આદમી' પાર્ટીમાં અરવિંદ ઉપરાંત પણ ત્રણ-ચાર સાઈડ હીરો છે. ભાજપની જેમ એક જ ચહેરો કે કૉંગ્રેસની માફક એક જ પરિવાર પર તેમનું નૈત્ર ચાલતું નથી. મનીષ સિસોદિયા પણ ટેલિવિઝન પર સતત દેખાય છે. ગોપાલ રાય પણ દર્શન આપતા રહે છે અને કુમાર વિશ્વાસ ન્યૂઝ ચેનલોથી લઈ સોશિયલ મીડિયા સુધી છવાયેલા હોય છે.

પેઈડ ન્યૂઝ વગર પણ ઈલેક્શનમાં જવલંત સફળતા મેળવી શકાય છે. એ તેમણે સાબિત કર્યું છે. કૉંગ્રેસ-ભાજપના અનેક નેતાઓની અનેક ચેનલોમાં અને અખબારોમાં ભાગીદારી છે. આમ આદમી પાર્ટી પાસે એવો કોઈ નેતા નથી જે આવડું મોટું સામ્રાજ્ય ધરાવતો હોય. ઊલટાનું આ બધા મીડિયારાક્ષસો રાત-દિવસ આદું ખાઈ ને કેજરીવાલ ઍન્ડ કંપનીને કરડવા દોડતા હોય છે. મોદીને જેમ નેગેટિવ પબ્લિસિટીએ મહાનાયક બનાવ્યા, કેજરીવાલના કિસ્સામાં પણ આ ફેક્ટરની અસર છે. કેજરીવાલ આણિ કંપનીના પોલિટિક્લ ફંડા નોખા છે. ઘણા લોકોને તેઓ આંખમાં કણાની જેમ ખૂંચવા લાગ્યા છે. મોદીભક્તો કહે છેઃ 'આ કેજરીવાલ કદી કોમી હિંસા વિરોધી બિલ પર કેમ કંઈ બોલતા નથી?' કૉંગ્રેસ કહે છેઃ 'મુસ્લિમ આરક્ષણ વિશે તેમણે સ્ટેન્ડ સ્પષ્ટ કરવું જોઈએ!' બહુ સાચી વાત છે. સામાન્ય નાગરિક તરીકે અમારા મનમાં પણ કેટલાક સવાલ છેઃ 'ભારતના ઈતિહાસનું સૌથી મોટું કૌભાંડ ગણાય છે એ કિષ્ના-ગોદાવરી બેસિન ગૅસ સ્કેન્ડલ વિશે અને તેના જનક મૂકેશ અંબાણી અંગે મોદી ક્યારેય કશું બોલ્યા?' બીજો સવાલઃ 'બ્લૅક મની-સ્વિસ બૅન્ક અંગે કૉંગ્રેસનું સ્ટેન્ડ શું છે?'

કોઈ રાજકારણીની વાત તો જવા દો, કોઈ ઈશ્વર પણ પરફેક્ટ નથી હોતો. પુરુષોત્તમમાં પણ મર્યાદાઓ અનેક હતી, પૂર્ણ કહેવાયા તેવા પુરુષોત્તમોએ પણ જીવનમાં અગણિત ભૂલો કરી હતી. કેજરીવાલ પણ એક કાળા માથાનો માનવી છે. અનેક મર્યાદાઓ સાથે જેમ નરેન્દ્ર મોદી ૨૦૧૪માં વડા પ્રધાન થવા આપણી પાસે શ્રેષ્ઠત્મ્ ઉપલબ્ધ વિકલ્પ છે તેમ અરવિંદ કેજરીવાલ પણ એગ્રેસિવ રાજનીતિ માટેનો શ્રેષ્ઠ વિકલ્પ છે. સોરી, ઈન ફેક્ટ... એ એકમાત્ર વિકલ્પ છે, જેનો કોઈ વિકલ્પ જ નથી. ■